

УДК 338.24:711

Інфраструктурне забезпечення розвитку сільських територій: світові та національні тенденції

Калачевська Л.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту ЗЕД та євроінтеграції
Сумського національного аграрного університету

У науковій статті визначено, що однією з ключових проблем розвитку сільських територій в світі та в Україні є їх інфраструктурне забезпечення. У роботі досліджено глобальні тенденції інфраструктурного забезпечення розвитку цих територій на основі поділу країн світу на чотири групи, згідно їх економічного стану. Визначено підвищення інвестиційної активності щодо розвитку інфраструктури сільських територій у економічно розвинутих країнах, країнах – переслідувачах та країнах, що розвивають власні економічні системи на фоні проблем з інфраструктурним забезпеченням розвитку сільської місцевості у країнах – аутсайдерах. Окремо розкрито тенденції та проблеми інфраструктурного забезпечення руральних територій в Україні. Наголошено на необхідності вирішення проблем розвитку інфраструктури, спираючись на активізацію інноваційної діяльності у сільській місцевості країни.

Ключові слова: економіка, інфраструктура, інфраструктурне забезпечення, розвиток, сільські території, тенденції.

Калачевская Л.И. ИНФРАСТРУКТУРНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ: МИРОВЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ

В научной статье определено, что одной из ключевых проблем развития сельских территорий в мире и в Украине является их инфраструктурное обеспечение. В работе исследованы глобальные тенденции инфраструктурного обеспечения развития этих территорий, на основе деления государств мира на четыре группы, в зависимости от их экономического состояния. Выявлено повышение инвестиционной активности в отношении развития инфраструктуры сельских территорий в экономически развитых странах, странах – преследователях и странах, которые развивают собственные экономические системы на фоне проблем с инфраструктурным обеспечением развития сельской местности в странах – аутсайдерах. Отдельно раскрыты тенденции и проблемы инфраструктурного обеспечения руральных территорий в Украине. Акцентируется внимание на необходимости решения проблем развития инфраструктуры, опираясь на активизацию инновационной деятельности в сельской местности страны.

Ключевые слова: экономика, инфраструктура, инфраструктурное обеспечение, развитие, сельские территории, тенденции.

Kalachevska L.I. INFRASTRUCTURE-BASED PROVISION OF RURAL TERRITORIES DEVELOPMENT: WORLD AND NATIONAL TENDENCIES

The academic article has identified that one of the key problems connected with the development of rural territories both in the world and Ukraine is their infrastructure-based provision. The work has examined global tendencies in infrastructure-based provision of rural territories development. It has been achieved by dividing countries into four groups according to their economic conditions. Besides, the research has identified the growth of investment activity in the development of rural territories infrastructure in economically developed countries, countries-followers and countries that are developing own economic systems against problems with infrastructure-based provision of rural territories in countries-outsiders. Additionally, problems and tendencies in infrastructure-based provision of rural territories in Ukraine have been analyzed. The necessity to solve all problems found during the examination has been emphasized. It is to be reached by strengthening innovation activity in rural territories of the country.

Keywords: economy, infrastructure, infrastructure-based provision, rural territories development, tendencies.

Постановка проблеми. Підвищення конкуренції між країнами в межах світової економічної системи в умовах прискорення процесів глобалізації вимагає від держав використання будь-яких можливостей для здобуття конкурентних переваг та отримання додаткових імпульсів у контексті економічного

і соціального розвитку. За таких умов особливої важливості набуває розвиток сільських територій, які мають значний не реалізований потенціал, особливо що стосується країн, які тільки розвивають власні економічні системи, у тому числі країн – аутсайдерів за економічних розвитком, до яких відносимо і Україну.

Забезпечення розвитку сільських територій стикається з наявністю значних диспаратів з розвитком міст, які мають суттєві переваги перед сільською місцевістю. При цьому, однією з головних проблем є інфраструктурне забезпечення розвитку руральних територій.

Враховуючи зростання ролі агропромислового сектору та виробничий і трудовий потенціал, сільські території в Україні є пріоритетними для розвитку, де одним з головних стримуючих факторів є саме рівень та якість інфраструктурного забезпечення таких територій. Наведена ситуація потребує виявлення тенденцій і проблем та подальшого усунення виявлених проблем щодо розбудови інфраструктури на сільській місцевості країни з врахуванням загальносвітових тенденцій у розвитку інфраструктурного забезпечення сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики інфраструктурного забезпечення сільських територій в світі та в Україні дозволило акцентувати увагу на наукових розробках наступних вчених: А.М. Авчукової, С. Бері, Д.Б. Джипти, Ю.Я. Добуш, І.І. Жагальяка, О.О. Кочемировської, М.М. Мамчина, С. Мітри та інших.

Відзначаючи ґрунтовність наукових розробок у напрямку виявлення та вирішення проблем інфраструктурного забезпечення руральних територій необхідно відмітити, що тенденції та проблеми розвитку інфраструктури у сільській місцевості постійно змінюються під впливом трансформаційних

процесів, які відбуваються у світовій та національних економічних системах, у тому числі в економіці України. Таке положення справ потребує проведення подальших наукових розвідок у напрямку дослідження тенденцій інфраструктурного забезпечення сільських територій у світі та в Україні.

Мета статті. На основі дослідження наукових розробок вітчизняних та закордонних вчених, а також тенденцій у розвитку інфраструктури в різноманітних країнах світу, які поділені на групи за рівнем економічного розвитку, виявити сучасні тенденції та проблеми інфраструктурного забезпечення сільських територій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи проблематику інфраструктурного забезпечення сільських територій в світі та Україні необхідно оцінити їх роль для економіки та соціальної сфери у світовому і національному масштабах.

Згідно статистичних даних FAO (Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних націй) на сільські території в світі у 2007 – 2017 роках приходилось більше 80 % території, на яких проживало більше 40 % населення (рис. 1).

Наведені статистичні дані свідчать про ключове значення сільських територій для розвитку світових економічної та соціальної системи. При цьому, відзначаємо поступове зниження, як площі територій (-2,4 % за період дослідження), так і кількості населення (-4,8 % за період дослідження), які

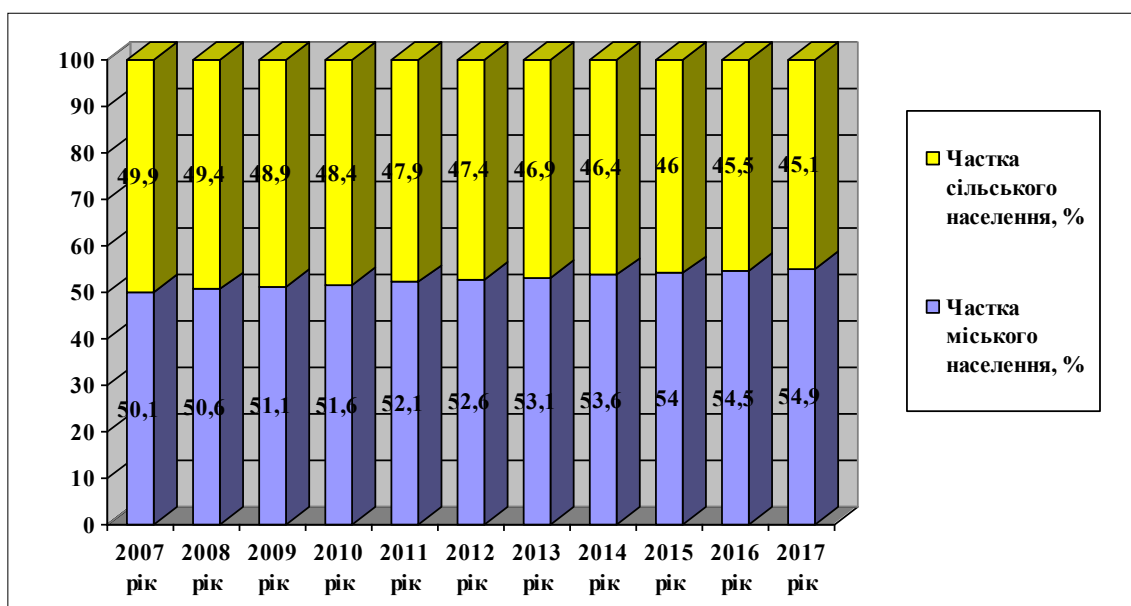

Рис. 1. Частка міського та сільського населення в світі за 2007–2017 роки

Джерело: сформовано на основі [1]

відносяться до сільської місцевості. Така ситуація була викликана з однієї сторони активним розвитком міст, а з іншим значними диспаритетами у розвитку міст та сільських територій.

Надаючи характеристику розвитку сільських територій в Україні (рис. 2), можемо відмітити нарощування частки сільських територій у загальному розмірі земельного фонду країни (особливо, починаючи з 2010 року) за поступового зниження частки сільського населення. Таким чином, можемо стверджувати, що Україна тільки частково повторює загальносвітові тенденції щодо зниження долі сільського населення, у той час як сільська територія у країні зростає.

Приведені статистичні дані щодо розвитку сільських територій в Україні також, як і у ситуації з сільськими територіями у світі, вказують на суттєве значення таких територій для економічного та соціального розвитку країни.

Оцінка наукових розробок закордонних та вітчизняних вчених [4; 5; 6; 7] щодо розвитку сільських територій в світі та в Україні вказує, що однією з головних складових, яка позитивно або негативно впливає на такий розвиток є інфраструктурне забезпечення, яке переважно досить сильно відстає від розвитку інфраструктури в містах. Така ситуація є однією з головних причин втрати трудового потенціалу руральними територіями та неможливості у повній мірі реалізувати

виробничий і соціальний потенціал сільської місцевості.

Досліджуючи інфраструктурне забезпечення сільських територій необхідно відмітити, що воно досить сильно відрізняється в залежності від економічного розвитку країни, оскільки розбудова інфраструктури, особливо у сільській місцевості, яка має значну площу у будь – якій країні та досить низьку щільність населення вимагає значних інвестиційних вкладень. Наведене потребує поділу країн світу на відповідні групи згідно з економічним розвитком (рис. 3), для чого вважаємо доречним скористатись закордонними та національними науковими і практичними напрацюваннями.

Розкриваючи тенденції розвитку інфраструктурного забезпечення сільських територій у економічно розвинутих країнах необхідно зазначити, що вони поступово відмовляються від прямих дотацій і субсидій при розбудові інфраструктури таких територій на користь грантової підтримки з акцентом на розвиток інфраструктури. При цьому, можемо відмітити, що головною метою інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій у країнах з розвинутою економікою є отримання паритету з містами та підвищення якості життя і підтримки бізнес-одиниць у сільській місцевості.

На окрему увагу, враховуючи значні фінансові витрати на розбудову інфраструктури, заслуговують розміри та структура інвести-

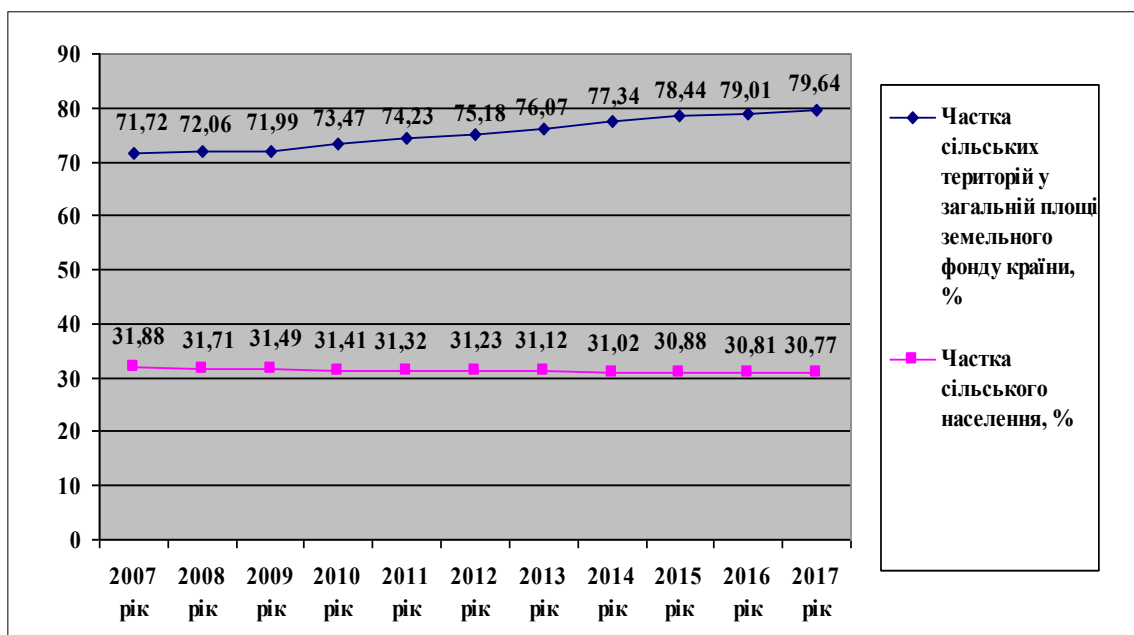

Рис. 2. Динаміка частки сільського населення в Україні та динаміка питомої ваги площі сільських територій у загальному розмірі земельного фонду країни за 2007 – 2017 роки

Джерело: сформовано на основі [2; 3]

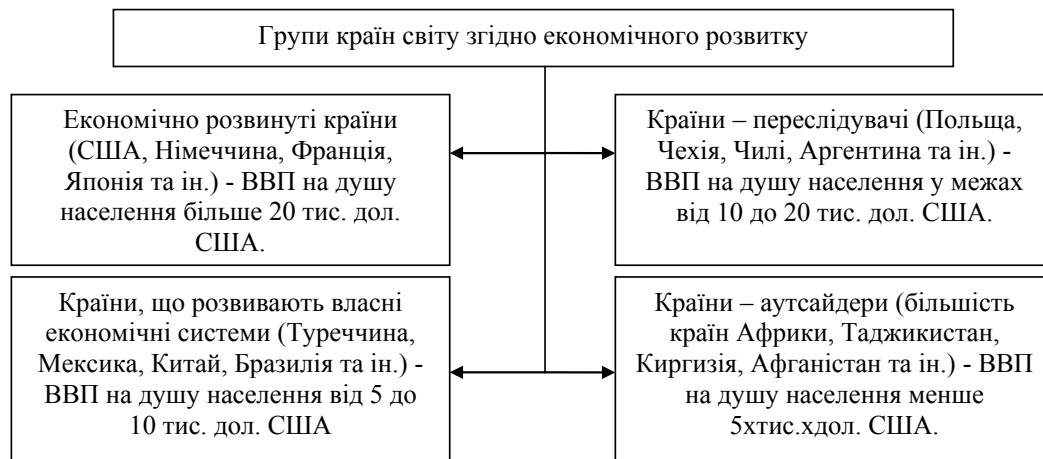

Рис. 3. Групи країн світу згідно економічного розвитку

Джерело: сформовано на основі [8; 9; 10; 11]

цій щодо інфраструктурного забезпечення руральних територій. Так, згідно даних Департаменту розвитку сільських територій США (USDA Rural Development), у розвиток сільської інфраструктури за 2007 – 2017 роки було інвестовано близько 25 млрд. дол. США, з яких 12 % були надані державними інститутами [12]. Статистичні дані Євросоюзу свідчать, що на розвиток інфраструктури сільських територій за 2007 – 2017 роки було витрачено близько 80 млрд. євро, однак значна частина з зазначених коштів пішла на підтримку розвитку сільських територій нових членів ЄС [13]. Щодо структури фінансування інфраструктурних проектів у сільській місцевості, відзначаємо з однієї сторони максимально широке охоплення таких джерел, а з іншої – переважання державних та приватних інвестицій, а також інвестиційних вкладень місцевих органів влади.

Одним з ключових аспектів розвитку сільських територій у країнах – переслідувачах є розбудова інфраструктури. При цьому, можемо відмітити дві головні тенденції такої розбудови. У країнах – членах ЄС вона відбувається в межах загальної політики Євросоюзу розвитку сільських територій з акцентом на ефективний розвиток всіх її складових (виробнича, соціальна, інформаційна) за фінансування Європейського Союзу, самих держав, міжнародних організацій, приватного бізнесу як національного, так і міжнародного, у інших країнах акцент робиться на розвиток виробничої інфраструктури за фінансування самих держав, міжнародних організацій, приватного бізнесу як національного, так і міжнародного з переважанням останнього джерела фінансування. При цьому, головною метою

інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій у країнах – переслідувачах є підвищення якості такого забезпечення сільської місцевості [14; 15; 16].

Визначаючи тенденції інфраструктурного забезпечення сільських територій в країнах, які розвивають власні економічні системи відзначаємо значні диспаритети у соціально-економічних умовах проживання між сільською місцевістю та містами і намагання їх зменшити, що призводить до активної побудови відповідної інфраструктури (виробничої, соціальної та інформаційної) у сільській місцевості в цих країнах. У цьому контексті на особливу увагу заслуговують зусилля Китаю, який починаючи з 2015 року та прийняття нової економічної концепції розвитку країни «Один пояс та один шлях», у межах розвитку внутрішніх ринків, виділів 45 млрд. дол. США для побудови інфраструктури у сільській місцевості [17]. Головною метою інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій у країнах, які розвивають власні економічні системи є зменшення диспаритетів між сільською місцевістю та містами. При цьому, серед джерел фінансування розвитку інфраструктури переважають державні та приватні кошти, за значної долі міжнародних аграрних виробників.

Спираючись на ряд міжнародних наукових досліджень [18; 19; 20], відзначаємо значні проблеми з інфраструктурою на сільських територіях країн – аутсайдерів, при наявності двох головних тенденцій: країни, що входили до складу СРСР не в змозі підтримувати інфраструктуру сільських територій, що була побудована за часів Радянського Союзу; інші країни – аутсайтери не мають фінансових та

господарських можливостей для її побудови у достатньому обсязі з точки зору ефективного розвитку країни. Головною метою інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій у країнах – аутсайдерах є забезпечення мінімального розвитку інфраструктури. Серед джерел фінансування розвитку інфраструктури переважають кошти міжнародних агровиробників та міжнародних (переважно благодійних) організацій.

Надаючи характеристику інфраструктурному забезпеченню сільських територій в Україні необхідно визначитись до якої групи країн вона відноситься. Спираючись на дані Світового банку щодо розміру національного ВВП у 2007 – 2017 роках [21] та Державної служби статистики України щодо динаміки кількості населення у 2007 – 2017 роках [3], відзначаємо що весь період дослідження ВВП на душу населення в країні не перевищував 5000 дол. США: у 2007 році – 3069 дол. США; у 2017 році – 2206 дол. США; найменше значення у 2015 році – 2125 дол. США; найбільше значення у 2013 році – 4030 дол. США. Таким чином, можемо віднести України до країн – аутсайдерів за рівнем економічного розвитку та визнати країною, яка розвиває власну економічну систему.

Досліджуючи формування та розвиток інфраструктури сільських територій України, необхідно зазначити, що у більшості вона була побудована за часів Радянського Союзу за державні кошти або кошти колгоспів та радгоспів. При цьому, за здобуття незалежності та трансформації сільських територій під впливом побудови ринкової економіки в країні, а також хронічного дефіциту коштів у державних та місцевих органів влади можна констатувати, що країна не в змозі підтримувати таку інфраструктуру, яка була побудована на сільських територіях. Виключенням є тільки розвиток Інтернет – мереж та розвиток інфраструктури на сільських територіях, де активно пропонуються рекреаційні послуги (узбережжя Азовського та Чорного морів, Карпати, Шацькі озера та ін.).

Доповнивши наукові розробки М.М. Мамчина, І.І. Жагалак, Ю.Я. Добуш [6], А.М. Авчухової і О.О. Кочемировської [7] необхідно виділити такі проблеми розвитку інфраструктури сільських територій в Україні: низький рівень державної підтримки та фінансування за критично низької ефективності державних програм розвитку такої інфраструктури; дефіцит коштів щодо фінансування розвитку інфраструктури сільських територій зі сторони міс-

цевих органів влади; не бажання сільського приватного бізнесу, особливо великих агро-виробників та агрохолдингів підтримувати та розвивати сільську інфраструктуру; низька інвестиційна привабливість інфраструктури сільських територій для інвесторів, у тому числі іноземних; недостатня активність територіальних громад та місцевих органів влади щодо залучення грантів у розвиток інфраструктури сільських територій; відсутність стратегічних планів розвитку інфраструктурного забезпечення окремих сільських територій, сільських територій окремих регіонів та сільських територій країни; низький рівень залучення інновацій у розбудову інфраструктури сільських територій України.

Підсумовуючи проведене дослідження можемо зазначити, що інфраструктурне забезпечення є ключовою складовою розвитку сільських територій в світі. При цьому, відзначаємо сучасні тенденції, які направлені на підвищення якості такого забезпечення сільської місцевості. У той же час в Україні є комплекс проблем щодо інфраструктурного забезпечення руральних територій, який потребує вирішення на основі залучення інновацій та підвищення інноваційної активності на таких територіях.

Висновки. У науковій роботі визначена важливість сільських територій у сучасних умовах розвитку світової та національних економічних систем. Також акцентовано увагу на тому, що розвиток сільської місцевості значно залежить від інфраструктурного забезпечення. При цьому, з врахуванням того, що розбудова інфраструктури, особливо у сільській місцевості, потребує значних інвестицій, країні світу було поділено на групи, згідно їх економічного розвитку, та надана характеристика тенденцій інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій у цих групах країн.

Окремо, спираючись на оцінку економічного стану країни, було наведено тенденції та проблеми інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій України та визначено деструктивний вплив стану інфраструктури у сільській місцевості на розвиток національних руральних територій та економічної системи, що потребує вирішення на основі активізації інноваційної діяльності.

Подальші дослідження необхідно сконцентрувати на вирішенні виявлених проблем інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій України на основі розвитку та підтримки інновацій на таких територіях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Annual population. The Food and Agriculture Organization (FAO). URL: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/OA/visualize>.
2. Структура земельного фонду України та динаміка його змін. Держгеокадастр України. URL: <http://land.gov.ua/info/struktura-zemelnoho-fondu-ukrainy-ta-dynamika-ioho-zmin>.
3. Населення. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Bery S., Gupta D.B., Krishna R., Mitra S. The nature of rural infrastructure: problems and prospects / National Council of Applied Economic Research, India (NCAER). URL: <http://www.eldis.org>.
5. Satish P. Rural infrastructure and growth: An overview. Indian Journal of Agricultural Economics. 2007. Т. 62. №. 1. pp. 32-38.
6. Мамчин М.М., Жагалак І.І., Добуш Ю.Я. Тенденції розвитку інфраструктури українського села. Вісник НУ «Львівська політехніка»: Логістика. 2007. № 594. С. 455-460.
7. Авчухова А.М., Кочемировська О.О. Щодо проблем розвитку соціальної інфраструктури сільських населених пунктів. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1132>.
8. World Economic Outlook. The International Monetary Fund (IMF). URL: <http://www.imf.org/en/publications/weo>.
9. Atlas of Sustainable Development Goals. The World Bank. URL: <http://datatopics.worldbank.org/sdgateatlas>.
10. United Nations Development Programme: Human Development Index +2013. URL: <http://www.un.org/en/index.html>.
11. Економіка зарубіжних країн: навч. посібник. / за ред. В.В. Ковалевського. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 292 с.
12. U.S. map featuring program funding and success stories for fiscal years 2007-2017. URL: <http://www.rurdev.usda.gov>.
13. General and regional statistics. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
14. Савва А. Міжнародний досвід і наукова доктрина соціально – економічного розвитку сільських територій України. Міжнародний науковий журнал «Економічний дискурс». 2016. № 4. С. 17-25.
15. Недбалюк О. Міжнародний досвід організації розвитку сільських територій та можливості його застосування в Україні. Економіка і суспільство. МДУ. 2017. № 9. С. 89-94.
16. Кіреєва Е.А., Костюченко Д.Л. Політика розвитку сільських територій у країнах Європейського Союзу. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 8. С. 68-79.
17. The CPC Central Committee's Proposal on Formulating the Thirteenth Five-Year Plan (2016-2020) on National Economic and Social Development. URL: <http://news.xinhuanet.com>.
18. Rural Infrastructure in Africa. African Monitor. URL: <http://www.africanmonitor.org/wp-content/uploads/2017/04/Rural-Infrastructure-In-Africa.pdf>.
19. Infrastructure Challenges in East and South Asia. Institute of Development Studies and Overseas Development Institute. URL: <http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0708/DOC21168.pdf>.
20. Agriculture and Rural Development. Latin America. The World Bank. URL: <http://blogs.worldbank.org/latinamerica/category/topics/agriculture-and-rural-development>.
21. Ukraine. Data. The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine>.

REFERENCES:

1. Annual population. The Food and Agriculture Organization (FAO). Available at: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/OA/visualize>. (accessed 04 June 2018).
2. Struktura zemelnoho fondu Ukrainy ta dynamika yoho zmin. Derzhheokadastr Ukrainy [The structure of the Land Fund of Ukraine and the Dynamics of its Changes. The State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre (StateGeoCadastre)] (2015). Available at: <http://land.gov.ua/info/struktura-zemelnoho-fondu-ukrainy-ta-dynamika-ioho-zmin>. (accessed 04 June 2018).
3. Naseleennia. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Population. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (accessed 04 June 2018).
4. Mitra S., Bery S., Gupta D. B., & Krishna R. (2010) The Nature of rural infrastructure: problems and prospects. National Council of Applied Economic Research, India (NCAER). Available at: <http://www.eldis.org>. (accessed 04 June 2018).
5. Satish P. (2007) Rural infrastructure and growth: An overview. Indian Journal of Agricultural Economics, vol. 62, no.1, pp. 32- 38.

6. Mamchyn M. M., Zhahaliak I. I., Dobush Yu. Ya. (2007) Tendentsii rozvytku infrastruktury ukrainskoho sela [Trends in infrastructure development in the ukrainian village]. Bulletin of the National University "Lvivska Politechnika": Logistics, no. 594, pp. 455–460.
7. Avchukhova A. M., Kochemyrovska O. O. "Shchodo problem rozvytku sotsialnoi infrastruktury silskykh naselenykh punktiv". Analitichna zapyska ["Concerning the Problems of the Development of Social Infrastructure of Rural Settlements". Analytical note]. National Institute for Strategic Studies. Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1132> (accessed 04 June 2018).
8. World Economic Outlook. The International Monetary Fund (IMF). Available at: <http://www.imf.org/en/publications/weo>. (accessed 04 June 2018).
9. Atlas of Sustainable Development Goals. The World Bank. [Електронний ресурс]. Available at: <http://datatopics.worldbank.org/sdgoalatlas>. (accessed 04 June 2018).
10. United Nations Development Programme: Human Development Index +2013. Available at: <http://www.un.org/en/index.html> (accessed 04 June 2018).
11. Kovalevskiy V. V. (Ed.) (2013) Ekonomika zarubizhnykh krain: Navch. Posibnyk [Economy of foreign countries: Tutorial]. Kyiv: Center for Educational Literature (in Ukrainian)
12. U.S. map featuring program funding and success stories for fiscal years 2007-2017. Available at: <https://www.rd.usda.gov> (accessed 04 June 2018).
13. General and regional statistics. Eurostat. Available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
14. Savva A. (2016) Mizhnarodnyi dosvid i naukova doktryna sotsialno – ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii Ukrainy [International Experience and Scientific Doctrine of Social and Economic Development of Rural Areas of Ukraine]. International Scientific Journal "Economic discourse", no. 4, pp. 17 – 25.
15. Nedbaliuk O. (2017) Mizhnarodnyi dosvid orhanizatsii rozvytku silskykh terytorii ta mozhlyvosti yoho zastosuvannya v Ukraini [International experience of organization of rural development and its application in Ukraine]. Economy and Society. MDU, no. 9, pp. 89 – 94.
16. Kirieieva E. A., Kostyuchenko, D. L. (2017) Polityka rozvytku silskykh terytorii u krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Policy of Rural Development in the Countries of the European Union]. Economy. Finances. Management: actual issues of science and practical activity, no. 8, pp. 68 – 79.
17. The CPC Central Committee's Proposal on Formulating the Thirteenth Five-Year Plan (2016-2020) on National Economic and Social Development. Available at: <http://news.xinhuanet.com>. (accessed 04 June 2018).
18. Rural Infrastructure in Africa. African Monitor (2012). Development Support Monitor I Paper series, no.1. Available at: <http://www.africanmonitor.org/wp-content/uploads/2017/04/Rural-Infrastructure-In-Africa.pdf>. (accessed 04 June 2018).
19. Infrastructure Challenges in East and South Asia. Institute of Development Studies and Overseas Development Institute. Available at: <http://www.eldis.org>
20. Agriculture and Rural Development. Latin America. The World Bank. Available at: <http://blogs.worldbank.org/latinamerica/category/topics/agriculture-and-rural-development>
21. Ukraine. Data. The World Bank (2018). Available at: <https://data.worldbank.org/country/ukraine>. (accessed 04 June 2018).